

Зараркунанданинг ушбу тутқичга капалаклари тўшиб бошлагандан 3 – 4 кундан кейин, тухумларига қарши махсус боғ трихограммасини ҳар бир авлодига қарши 3 марта 4-5 кун оралатиб тарқатиш тавсия этилади.

Агар зараркунанданинг кўпайиши иктисодий хавfli чегара мезонидан ошадиган бўлса, қуйидаги препаратлар тавсия этилади. Каратэ 5% ли эм.к. 0,4 – 0,8 л/га, Суми-альфа, 5% ли эм.к. 0,5 – 1,0 л/га, Фьюри 10% ли с.э.к. 0,25 л/га препаратларини ўз вақтида қўлланиладиган бўлса, қўтилган натижага эришилади ва юқори ҳосил олишга асосий омил бўлиб хизмат қилади.

КАЛИЙ ЎЎГИТИ МЕЪЁРЛАРИ ВА ҒЎЗА ҲОСИЛДОРЛИГИ

**З.Болқиев – магистратура талабаси, Ш.Жумаев – ассистент,
Р.Орипов – илмий рахбар, профессор**

Республикамизда пахта етиштириладиган хўжаликларнинг тупроқлари ялпи калий билан азот ва фосфорга нисбатан яхши таъминланган бўлсада, пахта ва бошқа қишлоқ хўжалик экинларининг ҳосили билан тупроқдан кўп миқдорда олиб чиқиб кетилиши натижасида унинг миқдори кескин камаяди, бу эса калий ўғитларнинг қўлланишини тақоза этади. Ғўзанинг ўсиш ва ривожланиши учун эса калий озика моддаси азот ва фосфор каби ғоятда зарурдир. Калий ғўзанинг моддалар алмашинивуда фаол қатнашади, ўсиш ва янги хужайраларнинг пайдо бўлиш қисмларида тўпланади. Белоусов М.А. (1995 й) Протасов П.В. (1975) ва Мадраимов И. (1980 й) лар ўтказган тадқиқотлардан маълум бўлдики, ғўзада ҳосил тўпланишида ва пишиб етилишида калий билан нормал озиклантириш муҳим аҳамиятга эга.

Юқоридаги муаммони батафсилроқ ўрганиш мақсадида, Самарқанд вилояти Пайариқ тумани «Фарход» фермер хўжалигининг карбонатли шўрланган типик бўз тупроқлари шароитида дала тажрибаси ўтказилди.

Тажрибада ғўза қатор ораларининг кенлиги 60 см бўлиб, вариантлар сони 8 та, такрорлар сони 4 та, пайкалчалар (делянкалар) сони 32 та, уларнинг ўлчами: эни 4,8 м, узунлиги 42 м, майдони 200 м² дан иборат бўлди.

Тажриба даласи тупроғи суғориладиган типик бўз тупроқлар бўлиб, механик таркибига кўра ўртача қумоқ, ер ости сувларининг сатҳи 3–5 метр чуқурликда жойлашган.

Тажриба қўйилишидан олдин даланинг хайдов қатламида (0–30 см) гумус – 0,94 %, азот 0,109 %, фосфор – 0,127 %, калий – 1,98 %; ҳаракатчан фосфор – 14,4 мг/кг ва алмашинувчи калий 293 мг/кг ни ташкил этади.

Тажриба қуйидаги схемада ўтказилди: (гектарига кг ҳисобида):

1. Назорат, 2. N₂₅₀P₁₇₅-фон, 3. Фон+K₂O-60кг, 4. Фон+K₂O-90кг, 5. Фон+K₂O-120кг, 6. Фон+K₂O-150 кг, 7. Фон+K₂O-180кг, 8. Фон+K₂O-210 кг/

Тажрибада барча фенологик кузатишлар ва биометрик ўлчовлар ЎзПИТИнинг “Дала тажрибаларини ўтказиш услублари” асосида (2007 й) олиб борилди. Тадқиқот натижалари таҳлил қилиниб, ундан олинган маълумотлар 1-жадвалда келтирилган.

Жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики тажрибада калийли ўғит меъёрининг ошиб бориши ўсимликнинг ўсиш ва ривожланишига ижобий таъсир этишини кўрсатди, яъни ўсимлик бўйининг баланд бўлиши, ҳосил шохлари кўплиги билан бошқа ўрганилган вариантлардан ажралиб туради. 1 августда ўтказилган кузатишларда назорат ўғитсиз вариантга нисбатдан, тажрибанинг 6 вариантыда (150 кг/га калий қўлланилганда) бош поясининг баландлиги 17,2 см, ҳосил шохлари сони 4,5 дона, кўсақлар сони 7 донага кўп бўлади. Калий меъёрининг ошиб бориши билан ҳосилдорлик ҳам ошиб боради. Энг юқори ҳосилдорлик 6 вариантда кузатилди, 7 ва 8 вариантда эса ҳосилдорлик унга нисбатан камроқ бўлиши ҳисобга олинди.

Ўтказилган фенологик кузатишлар натижасига кўра калийли ўғитлар меъёрлари турлича бўлиши қараб ғўзанинг ўсиш, ривожланиши, ҳосил шохлари, ҳосил элементлари ва кўсақлар пайдо бўлишига таъсири жиҳатдан катта фарқ қилганлиги аниқланди.

Ўзанинг “Омад” навини ўсиш ривожланиши ва ҳосилдорлигига калий ўғити
меъёрларининг таъсири

Вариантлар	Маъдан ўғитлар меъёри, кг/га			1.06.2015		1.07.2015			1.08.2015		1.09.2015			Ҳосилдорлик ц/га	
	N	P	K	Ўсимлик бўйи, см	Чин барглари сони, дона	Ўсимлик бўйи, см	Ҳосил шоҳлари сони, дона	Шона сони, дона	Ўсимлик бўйи, см	Ҳосил шоҳлари сони, дона	Кўсак сони, дона	Кўсак сони, дона	Шу жумладан очилган кўсак сони, дона	Ўртача ҳосилдорлик, ц/га	Назоратга нисбатан, (+, -)
1	-	-	-	14	5	35	5,5	7,5	56,3	8,5	6	7,6	3,1	19	-
2	250	175	-	14,5	5	37	7,4	8,5	59,1	10,3	7,5	10,5	3,3	23,4	+4,4
3	250	175	60	14,5	5	39	7,9	9,4	62,6	10,8	9	13,9	3,4	25,3	+6,3
4	250	175	90	14,9	5,5	40	8	9,9	69	11,6	10,6	15,4	3,6	27,1	+8,1
5	250	175	120	15,5	6	42	8,6	10,4	72	12	12,8	18,3	3,8	27,4	+8,4
6	250	175	150	16	6,5	43	9	11	73,5	13	13	20	4,2	29,8	+10,8
7	250	175	180	15,5	6	41	8,5	10,5	71	12,5	12,6	19,5	3,7	29,5	+10,5
8	250	175	210	15	5,5	40	8	10	70	12	12	19	3,5	29	+10

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, Самарқанд вилояти суғориладиган ўтлоқ-бўз тупроқлар шароитида “Омад” навидан юқори ва сифатли ҳосил етиштириш учун юқори агротехника қоидаларига амал қилиш билан бирга, калийли ўғитларни қўллаш ўза ҳосилдорлигини оширишнинг муҳим кўрсаткичларидан ҳисобланади.

ДЕҲҚОНОБОД КАЛИЙ ЗАВОДИ МАҲСУЛОТИ САМАРАДОРЛИКНИ ОШИРИШ ОМИЛИ

**О.Р.Умаров – магистратура талабаси, Г.Аҳадова – талаба,
М.А.Хайитов – илмий раҳбар, доцент**

Аннотация. Ўзбекистонда калийли ўғитлар ишлаб чиқаришга мослашган Дехқонобод калий заводи технологик жараёни олинган ўғит таркиби, хоссалари, калийнинг ўсимликка таъсири баён қилинади. Самарадорликни ошириш омиллари ёритилган.

Калит сўзлар. Сильвинит, карналит, галит, KCl, Дехқонобод калий заводи.

Кириш. Ўзбекистоннинг ҳозирги ривожланиш босқичида аҳолини турли хил қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан таъминлашга катта эътибор берилмоқда. Экинлар ҳосилдорлигини ошириш ва уларнинг сифатини яхшилашда турли ўғитлардан фойдаланиш асосий омил ҳисобланади. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб ишлаб чиқаришни ривожлантиришда минерал ўғитлар асосий ўринда туради, чунки етиштириладиган ҳосилдорликнинг деярли 50 % и минерал ўғитдан фойдаланиш ҳисобига олинади. Шунинг учун минерал ўғитлар ишлаб чиқариш мунтазам ўсиб бормоқда.

Калий энг аввало цитоплазма коллоидларини гидротациясини кучайишига таъсир этади, бунда уларнинг дисперслигини кучайтиради. Бу эса ўсимлик томонидан намликни ушлаб турилишини ва вақтинча қурғоқчиликка чидамлилигини оширади. Калий таъсирида картошка туганагида крахмалнинг ва қанд лавлагисида сахарозанинг ва қатор мева ва сабзавот экинларда моносахаридларнинг тўпланишини кучайтиради. Калий ўсимликларнинг совуққа ва қишга (хужайра ширасини осмотик босимини кучайтириш туфайли), ўсимликларни замбуруғ ва бактериал касалликларга чидамлилигини оширади.

Калийли ўғитларнинг асосий хомашёси: силвинит - KCl - NaCl, лангбейнит - K₂SO₄·2MgSO₄, карналлит-KCl·MgCl₂·6H₂O, каинит - K₂SO₄·MgSO₄·3H₂O, шенит K₂SO₄·6H₂O, бошқалардир.